

Recenzje

STUDIA ORIENTALNE 2012, nr 1 (1)

ISSN 2299-1999

***Oblicza Chin na początku XXI wieku. Historia, polityka, społeczeństwo*, redakcja naukowa Joanna Marszałek-Kawa, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2012, ss. 356.**

Wielowymiarowy obraz Chin, wyłania się z treści artykułów zebranych w publikacji naukowej pod redakcją Joanny Marszałek-Kawy, która ukazała się w ramach serii Biblioteka Azji i Pacyfiku nakładem Wydawnictwa Adam Marszałek. Zbiór studiów i analiz zatytułowany *Oblicza Chin na początku XXI wieku. Historia. Polityka. Społeczeństwo* jest poświęcony wieloaspektowej problematyce państwa, które wykorzystaniem swojego potencjału i dynamicznym rozwojem zadziwiło uczonych całego świata.

Książka została opatrzona wstępem redakcyjnym autorstwa Joanny Marszałek-Kawy, związanej zawodowo z Wydziałem Studiów Międzynarodowych Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, która jest autorką kilkudziesięciu prac naukowych, w tym wielu poświęconych tematyce azjatyckiej. Jest również redaktorem naczelnym międzynarodowego pisma naukowego: „Nowa Polityka Wschodnia”, w którym publikują uczeni z wielu państw świata.

Chociaż treść pracy jest ważniejsza od jej formy, warto w tym przypadku

zwrócić na nią uwagę. Okładka pracy ilustruje rosnącą pozycję polityczną i gospodarczą Chin w zglobalizowanym świecie, a także zawiera liczne elementy akcentujące tożsamość kulturową tego kraju. Odnosi się do różnorodnych problemów wyrażonych językiem symboli. W jedenastu artykułach autorzy przedstawiają szereg perspektyw dających szeroki ogląd problematyki, która z racji niecodziennego przedmiotu badań wydaje się szczególnie warta uwagi.

Artykuł Renaty Kamionowskiej, otwierający i nadający dominujący ton publikacji, poświęcony został przedstawieniu źródeł kulturowej tożsamości Chin oraz czynników kształtujących ich cywilizację, tak różną od europejskiej. Idee Konfucjusza, buddyzm, taoizm oraz osiem innych prądów intelektualnych i szkół starożytnych myślicieli ukształtowało różnorodne systemy moralne funkcjonujące wewnątrz wielkiego społeczeństwa zamieszkującego przez stulecia to państwo. Autorka zwraca uwagę na fakt zakorzenienia wartości, na których je budowano w naukach Konfucjusza, jednak podkreśla, iż nie sposób zidentyfikować cywilizacji chińskiej z religią. Poznawanie jej jest tym bardziej trudne, iż nie występują w niej pojęcia i zjawiska charakterystyczne dla kręgu euroatlantyckiego. Podkreślając

znaczenie kultu przodków, dyscypliny i hierarchii przypomina, iż bogowie są tu traktowani raczej jako postaci historyczne, obdarzone autorytetem, nie zaś cechami nadprzyrodzonymi. Te olbrzymie różnice wpłynęły również na adaptację ideologii europejskich, które w swojej azjatyckiej wersji funkcjonowały w drugiej połowie XX w. Chiny stały u progu epoki, w której mogą stać się dominującym mocarstwem.

Drugi artykuł analizuje pozycję Chin w perspektywie teorii ról międzynarodowych. Zmienność pozycji w systemie globalnym, sojuszy, geopolitycznych celów sprawiają, iż to państwo jest szczególnie interesującym przedmiotem analiz politologicznych ze szczególnym uwzględnieniem kształtowania polityki zagranicznej. Grzegorz Wroński skrupulatnie przedstawia w nim cztery dominujące pozycje Chin i ich wielobiegunową aktywność. Zestawia również strategię międzynarodową w trzech kluczowych erach: Mao Zedonga, Deng Xiaopinga i epoce postdengowskiej, która nastąpiła po roku 1997.

Dominik Mieżejewski zwraca uwagę na rosnącą pozycję Chin w epoce globalizacji. Organizm gospodarczy tego kraju został połączony ze światem kapitalizmu już w 1978 r., dzięki reformom zainicjowanym przez Deng Xiaopinga, co umożliwiło rozpoczęcie procesu modernizacji ekonomicznej po latach kryzysu. Władza, wciąż nominalnie komunistyczna, zdystansowana wobec wartości panujących w euroatlantyckim kręgu cywilizacyjnym,

zaczęła otwierać kraj i umożliwiać procesy wymiany gospodarczej. Postawiła jednak wyraźną granicę między kulturowym i ekonomicznym wymiarem globalizacji. Do dziś ten podział jest bardzo widoczny i rodzi skutki opisane choćby przez Naomi Klein w jej najpopularniejszej książce *No Logo*.

Dominującym zagadnieniem jest jednak sama ewaluacja systemu i progres w kierunku nowoczesności, co koresponduje z artykułem autorstwa Konrada Rajcy. Przedstawione tu perspektywy i szanse, które umożliwia chińska modernizacja są zestawione z trafnymi uwagami na temat elity politycznej tego kraju, zagrożeń dla środowiska naturalnego czy przemian w dynamicznie ewaluującym świecie społecznym. Istnieje olbrzymi potencjał społecznego buntu, pojawiają się ogniska oporu wobec władzy czy ciężkich warunków pracy, jednak wciąż zbyt mało jest badań na ten temat, aby móc odpowiedzieć na pytanie o przyszłość kontestatorów. Znane są natomiast raporty gospodarcze, w których Chiny jawią się jako najbardziej uprzemysłowiony kraj na świecie.

Dwa kolejne artykuły zostały poświęcone tematyce morskiej. Pierwszy, autorstwa Michała A. Filipowicza, przedstawia historię odkryć geograficznych w rejonach, które w XV w. znajdowały się w strefie wpływów Państwa Środka. Jego relacje z kupcami arabskimi były, czego możemy dowiedzieć się z artykułu, bardzo intensywne setki lat wcześniej. Potężna flota chińska prze-

wyższała technologicznie europejską, a jej liczebność budziła szacunek. Choć wraz z ekspansją misji europejskich Chiny zaczęły odwracać się od morza, to warto pamiętać, że przez kolejne wieki będzie to nadal bardzo istotna płaszczyzna zainteresowania tego imperium.

Po zakończeniu zimnej wojny napięcie towarzyszące zagrożeniom wynikającym z możliwości użycia broni nuklearnej w kolejnej wojnie światowej zmalało. Dalekie od rzeczywistości są jednak twierdzenia o końcu epoki konfliktów oraz zwycięstwa pokojowego i demokratycznego projektu świata liberalnego. Potencjał militarny nadal jest bardzo istotnym czynnikiem w zmaganiach międzynarodowych, szczególnie w rejonie Azji i Pacyfiku. Artykuł Pawła Sokali przedstawia rolę marynarki wojennej Chin, ich pozycję i interesy w tym regionie. Ukazuje powiązania pomiędzy narodową strategią rozwoju prowincji nadmorskich, które wraz z reformami gospodarczymi przeżywają epokę dynamicznego wzrostu a zagadnieniem rozwoju żeglugi. Rozwój potencjału militarnego jest elementem racjonalnej polityki i każdy etap unowocześnienia marynarki jest powiązany ze strategią rozwoju tego państwa.

Poważnym wyzwaniem dla społeczności międzynarodowej był jeszcze kilkanaście lat temu problem przyłączenia Hongkongu do Chińskiej Republiki Ludowej. Dzięki pragmatyzmowi chińskich władz i elastyczności brytyjskiej enklawy udało się bardzo racjonalnie wykorzystać jego potencjał. Adam

Normak przedstawił szeroką analizę uwzględniającą polityczną, prawną i społeczną sytuację pierwszej dekady zjednoczenia tych dwóch organizmów państwowych.

Na szczególną uwagę zasługuje artykuł Wiesława Waćlawczyka, który przedstawił przedstawić problem wolności słowa na gruncie azjatyckim. Zagadnienie, o którym dyskutuje świat. Paradygmat kulturalizmu, zakładający twierdzenie, iż tylko niektóre kręgi cywilizacyjne są zdolne zaakceptować i wcielić w życie postulaty liberalizmu politycznego jest szczególnie często podnoszony przez zwolenników teorii zderzenia cywilizacji Samuela Huntingtona czy neokonserwatywnej szkoły stosunków międzynarodowych. Autor przypomina, iż Konfucjusz, który stworzył zręby filozofii politycznej Chin, podkreślał wartość krytyki władzy, jednak nie na zasadach obowiązujących w państwach kręgu euroatlantyckiego. Była bowiem akceptowana tylko jednym warunkiem: gdy służyła władzy, bowiem obowiązek w jego naukach był stawiany przed wolnością.

Brak swobody wypowiedzi i wolności mediów w hołdujących zasadom kolektywizmu państwach azjatyckich nie umniejszał ich sukcesów wyrażanych w kategoriach ekonomicznych. Brak swobód obywatelskich przyczynił się nawet do przyspieszenia modernizacji gospodarczej. Przyjąć należy jednak, że niesie to ze sobą negatywną weryfikację tezy o bliskiej relacji liberalizmu gospodarczego z rozwojem demokracji.

Dwa kolejne artykuły poświęcone zostały problematyce religijnej: Kościołowi katolickiemu oraz islamowi w Chinach, które opisali Justyna Szczudlik i Włodzimierz Cieciora. Na terenie Chin zamieszkuje ponad 20 milionów wyznawców religii Mahometa. Społeczność ta jest bardzo zróżnicowana pod względem tradycji, podejścia do duchowości i teologii. Autor opisał stosunek władz ChRL wobec grup wyznających tę religię i zwrócił uwagę na ich szczególną sytuację, tak różną od choćby europejskiej.

Kościół katolicki w Chinach z wielu względów przeżywa liczne trudności, jednak jego obecność daje się zauważyć zarówno wśród intelektualistów żyjących w dużych ośrodkach miejskich, jak również mieszkańców wsi. Podziały, szczególnie widoczne po wydarzeniach 1989 r., przeszkodziły w konsolidacji katolicyzmu, jednak zmiana stosunku władzy wobec religii i duchownych sprawia, że relacje te ulegają poprawie. Autorka zwraca uwagę również na istotne uwarunkowania dyplomatyczne.

Pracę zamyka artykuł Mateusza Dawidowskiego, poświęcony problemowi stosunku władz Chin do kwestii korzystania z Internetu i samej kontroli przepływu informacji. Ze względu na olbrzymią liczbę użytkowników, rynek reklam internetowych stanowi zbyt ważną przestrzeń, aby korporacje ryzykowały konflikt z władzami o kwestie wolności wypowiedzi. Chociaż wiele organizacji, w tym wspomniana w artykule Reporterzy bez Granic, krytykują

łamanie wolności słowa, wciąż istnieją duże ograniczenia w tym zakresie. Artykuł jest uzupełniony interesującymi zdjęciami i skanami z wyszukiwarek takich jak Yahoo czy Google.

Zbiór artykułów poświęconych obrazowi współczesnych Chin stanowi bardzo wartościowy zestaw publikacji, które dostarczają szeroki zakres wiedzy na tematy, które w przestrzeni polskiej nauki nie zostały jeszcze w wystarczający sposób zbadane i opisane. Interdyscyplinarny charakter książki jest jej niewątpliwym atutem i sprawia, że można ją polecić szerokiemu spektrum czytelników. To jedno z najciekawszych opracowań poświęconych Chinom, jakie ukazało się w ciągu ostatnich lat.

► Jarosław Wojtas

Akmal Holmatowicz Saidow, Сравнительное правоведение (основные правовые системы современности) [Prawoznawstwo porównawcze (podstawowe współczesne systemu prawne)], Институт государства и права РАН Академический правовой университет, Москва, Юристъ 2009, ss. 448.

Spośród wszystkich pozycji powstałych na wschód od granic Unii Europejskiej, traktujących *in sensu stricto* o komparatystyce prawniczej, na czo-